

Básníci v synekdoše

Iva Málková

Host, 18. 12. 2014

Najít pojmenování, do kterého pronikne a ve kterém se ve své rozporné celistvosti uchová dění dneška. Najít slova pro obraz, kde i po letech se zachvějí city. Ve fragmentech uvidět celou mozaiku.

Dnes vybrané básnické sbírky patří básníkům - Janu Delongovi, Romanu Poláchovi, Jakubu Chrobákovi, Danu Jedličkovi a Vladimíru Martincovi. Prvotiny se setkávají s třetími sbírkami. Někdo bilancuje, někdo se rozhlíží. Čím si budou blízcí? Co bude trvat jako jedinečné? Do jakých básnických světů nás zavedou?

Roman Polách (1986) vydává svou prvotinu *Náhlý vítr, který je ti svědkem* (2014) v ostravském nakladatelství Protimluv. K vydání ji připravil Pavel Hruška a fotografiemi ji doprovodila Terezie Foldynová. Černá a žlutá sbírku objímají, bílá dává prostor, aby došlo k naplnění slovy. Identifikujeme místa dění: Prahu - Brno - Ostravu - Frýdek-Místek. Shromažďujeme jejich básnické charakteristiky: „Celým činžákem u libeňského pivovaru prostupuje / nečekaná vůně kadidla z bytu kteréhosi / souseda. Zrovna tato vůně obsáhne všechno, / co ti po nich zbylo.“ - „Shlédls na Brno jak řečkovické letadélko / a vidíš pod sebou Přívrat, Žabiny.“ - „až ti to připomene přívozkého / opilce v jedné z tramvají, jak / odhodlaně tiskne ucho igelitové / tašky s lahví vodky, jako by držel za / ruku vlastní dítě.“ - „Později ve Frýdku potkávaš vrabce, / to malé hovno v křoví. Bůh tě volá / jako maminka a zvoní na oběd.“ Cesty, které absolvujeme, jsou spojeny s neokázalou a ztajovanou touhou setkat se s tím, kdo/co přesahuje každodennost, kdo/co v sobě má naději a víru v život. Opatrnost je dána i dominantní polohou subjektu - já se uskutečňuje v sebeoslovení. Hledáme chvíli (sbírka je rozdělena na dvě části „kohout slouží ranní mši“ a „slavnosti“), v níž se provždy zachytí okamžik iniciace pro stav navždy: „O tabulky oken klepou mokré perkuse / deště jakoby neslyšnou práci harddisku. / Nádobí v myčce štěká jak pes na misku / a ty cvičíš náhlou modlitbu. Bože, díváš se?“ Dan Jedlička (1973) vydal svou prvotinu *Sbohem malé nic* (2014) v opavském nakladatelství Perplex, v ediční a redakční péči Olgy Stehlíkové, výtvarně a graficky knihu ke čtenáři vyprovází Jan Gřešek.

Sbírka je kaleidoskopem situací, je účtováním s dosavadním životem (napovídá to i soubor závěrečných osmi básní „Střední věk“). Jako by se život rozštěpil ve dvě. Určující jsou dvě období a dvě emocionální roviny. Čisté a věrohodné prožitky dětství, s okamžiky zalykavé radosti a motivujícími jistot: „při bitvách s plastovými samopaly / nechtěl jít nikdy nikdo ze hry. // - dyť už jsi dávno mrtvý, padni! / říkali ti, // a ty na to: / - nejsem, tohle bylo vedle! // kdo v tom uměl chodit, / vyhádal ještě jeden život“; s frustrujícími, těkavými, odcizenými okamžiky života dospělého, které nepřekonává ani s trvalými či náhodnými partnery opakovaná srážka těl při souloži.

Jen výlučně dojde k šťastnému a úsměvnému prolnutí obou časů a ten dětský nabije současnost alespoň nakrátko iluzorním smyslem: „doprovázím tě domů. / večer se protáhnul, / zapovídali jsme se. // pojd' ještě nahoru. / tady se zuj. / ale potichu - malý vedle spí. // a ukážeš mi ho? / zeptám se šeptem, / a to tě rozesměje: // prý ses mě jednou, / ještě jako děcko, / taky takhle ptala.“ („dětská“).

Paušalizující pocit je vyjádřen i formálně. Ve sbírce nenajdeme velké písmeno, interpunkci autor používá, ale jako poslední znak oddělování jevů, jako připomínku rytmizace, poslední prvek chránící před chaotickým splynutím všeho. Jakub Chrobák (1974) svou třetí sbírku *Jak*

prázdné kolo, po ráfku (2014) vydal s přispěním svých přátel (jejich jména obsahuje závěrečné poděkování): „bez šarád poprosili o číslo účtu, jakmile jsem se rozhodl nechtít ani korunu od žádné státní instituce, protože mě způsob rozdělování těch směšných částek připadá už ale opravdu trapný“. Přátele považuje za jednu ze skupin rozptylovačů, těch, kdo zbavují člověka strachu, že jeho konání je pouhá marnost. Ilustracemi a obrazem na obálce knihu individualizuje Marek Pražák, do světa ji vypravilo vsetínské nakladatelství Dalibora Maliny.

Verše Jakuba Chrobáka, jejich uspořádání, jejich grafické a výtvarné oddělování do částí napovídají o jakémisi meziúčtování, kdy už není tak zřetelné, co je skutečně velké a co malé, ale už je bolestně zjevované, co je určující.

Básnické já, ač vzpurné a svéhlavé, zná usebrání: „Ty nevíš, Kriste, / co je smutný, čtyřicetiletý chlap - / umřel sis v třiatřiceti - / když podzim zasekne svůj dráp / a sápe se i po tvém dítěti.“ („VĚŘÍM V TEBE“); i rouhačské a slovní gesto: „I když myslím, milý Bože, / že ti občas mrdá v hlavě, // lhal bych, kdybych zapíral že / zalykám se ve Tvé slávě.“ („CO, ČLOVĚK, KRÁVO NAHÁ... BŮH“). Je však zřejmé, že básnický subjekt sbírky potřebuje svět, názory i sebe vychýlit, aby poznal a pochopil.

Oporou i zdrojem úzkostí a obav je mu společenství nejbližších (žena a děti) a vědomí sounáležitosti s tvůrci, jejichž zachycení světa ve slovech a prožití života jsou mu hodnotou (mimo jiné s Františkem Halasem, Janem Balabánem, Petrem Hruškou). Podnětem k tomu, jak prožít život ve sbírce zachycovaný mezi Vsetínem a Ostravou, je básnickému subjektu vědomí vlastní pomijivosti a poznání, že bez duše to nepůjde: „Jak prázdné kolo / po ráfku [...] // A chlad / do zad. / Jak z nebe / urval se kus měsíce. // Na cestě myš - / vidíš sebe: / prázdné kolo, po ráfku.“ („JAK PRÁZDNÉ KOLO, PO RÁFKU“).

Debut Jana Delonga (1989) Dušinec (2014) vydalo opavské nakladatelství Perplex, ediční přípravu obstaral sám autor, graficky text upravil opět Jan Gřešek, ilustracemi jej doprovodila Pavla Krkošková Byrtusová. Přebal knihy napovídá, že název je místopisný: „Není prý úplně jasné, jak třinecké místo zvané Dušinec přišlo ke svému názvu.“ A město a lidé v knize ožívají v krátkých příbězích, v obrazech, kdy platí stejně tady a teď jako tehdy a tam: „v tom výseku paměti / jak jím prostupuje / nový příběh“ („Diapozitiv“). Osobní a intimní stojí vedle urbánně a výrobně mohutného. Křehkost se nenosí, s jinakostí a cizotou se musí každý vyrovnat. Prostupují se hlasy a promluvy, jazyky a nářečí. Události plynou v rytmu práce: „Co všechno se ukrývá uvnitř těch / mohutných těl / plavidel / vrytých do mělčiny / těžko odtušit. // Ale možná to ví ten pán se synkem / když na břehu nechávají odpočívat / zmožené bicykly. // Jsou strnulí / před nimi se doširoka / rozevírají slabiny fabriky / a v očích jim svítí příliv jiskření // tati koukej! / už nalívej železo!“ („Werk“). Cosi se hluboko zadírá. Něco zebe: „Najednou takový pocit zimy. // Zavane to tebou / když se otevřou dveře autobusu / na zastávce na periferii města. / Jako bys vcházel do pokoje / připraveného na všechno.“ („Periferie“).

Vladimír Martinec (1934) vydal svou třetí sbírku Svět (2014) v pražském nakladatelství Dauphin Daniela Podhradského, fotografie na obálce byla svěřena Janu Horáčkovi. Záložka obalu prozrazuje, že „po přípravě několika rukopisů začal ve stáří publikovat“. Svět je velkou reminiscencí postojů a hodnot v téměř celém dvacátém století, svědectvím o jejich proměnách v čase. Verše segmentují sdělení o událostech, jichž byl svědkem, které vstoupily do jeho života a zásadně a navždy jej proměnily: „Všichni předstírali podle příkazu, / že to vypadá tak a tak. / Věděli sice své, / ale báli se. / Je to dost dávno, / ale toho strachu se už nezbavíme.“ („Trauma“). První část sbírky je plná poučení a apelů, připomínek mýtu, které pozemský člověk dvacátého a jednadvacátého století není s to naplnit. Sbíрку provází poznání degenerace lidskosti, vědomí, že i každodennost a osobní život se uskutečňují mimo ustálená a život v řádu zachovávající konání: „V sousední vile v suterénu / žije s

dceruškou / statná třicátnice. // Chodíval k ní v noci pán, / všemu se hihňal / a zouval se už na chodníku. // Brejlatá holčička roste, / vodí po ulici pejska / a kope do kamenů.“ („Dětství“). A že naplnění se absurdně uskutečňuje mezi hrubostí a násilím: „Měla dementního syna. / Nejdřív ji mlátil manžel, / potom syn. / Když umírala, věřila, / že život stál za to. // Byl to přeci jen / - její život.“ („Osud“). Události politické střídají postoje lidské, ohrožení, výhrůžky, ponižování, falešná i skutečná uvědomělost a přetvářka, tupost, nevzdělanost a moc a omezenost rámuje i naplňují roky fašismu, komunismu i současnosti (názvy některých oddílů). „A přeci nad tím vším marasmem / ční jako komín / ono Holanovo / a přeci...“ („Morálka“) zaznívá nezlomně téměř v závěru knihy.

Pět sbírek o nejistotách, poznáních a chmurách; o chvílích, kdy k uchopení a pochopení chvíle poslouží jenom vulgarismus, o zastaveních, v nichž by měl být pro znovunabytí významu přítomen Bůh. To jsou motivy a výrazy, které sbírky spojují. Delongovo já je v distancích uzavřeno ve svých vzpomínkách a městě Třinci, Poláchovo hmatá po hodnotách a vlastní duši, Jedličkův subjekt účtuje, nenachází zapomení v tělesných zážitcích a snad najde odvahu k hledání, Chrobákovo já se ocitá mezi zralostí a nevyzráním, mezi úzkostí a jistotou při sdílení světa s druhými, Martincovo já přehlíží ve verších zkušenosti člověka ve střetu s mocí, jeho slabost i nepokořitelnost.

Zpracovatel: Anopress IT a.s.

<http://ff.osu.cz/>
